

۱۹۵۴

دانشگاه تهران
دانشکده علوم تربیتی
گروه کتابداری

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس

موضوع

بررسی کتابخانه‌های دانشسراهای راهنمایی تحصیلی
در ایران

استاد راهنما

سرکار خانم نوش‌آفرین انصاری (محقق)

تهیه و تنظیم

مهندس محمدپور دهکسردی

شماره ۲۵۲۵

۱۹۵۴

فهرست مطالب

شماره صفحه

فصل

مقدمه

قسمت اول :

الف - تاریخچه تربیت معلم از سال ۱۲۹۸

- ۱- دانشسرای عالی ۱
- ۲- دانشسراهای رساله^۱ راهنمایی تحصیلی ۹
- ۳- دانشسراهای مقدماتی و عشایری ۹

بند مطالعه واحد مورد بررسی

- ۱- تاریخچه^۲ دوره راهنمایی در ایران ۱۲
- ۲- هدف تشکیل دانشسراهای راهنمایی ۱۴
- ۳- شناخت دانشسراهای رساله^۳ راهنمایی تحصیلی ۱۶
- ۴- کتاب و کتابخانه در دانشسراهای راهنمایی تحصیلی ۱۷
- ۵- اساتید^۴ دانشسراهای راهنمایی تحصیلی ۱۹

قسمت دوم :

- ۲۲ روش تحقیق

- ۲۵ روش

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

۲۷

۱- ساختمان و محل کتابخانه

۳۷

۲- مجموعه کتابخانه

۳- اداره کتابخانه

۶۰

۴- کارکنان

۶۸

۵- بودجه

۷۳

۶- فعالیت‌های کتابخانه

قسمت سوم :

۷۹

نتیجه گیری و پیشنهادات کلی

۸۷

منابع و مأخذ

۸۹

ارجاعات

مقدمه به انگلیسی

*****

مقدمه

من دانیم که آموزش و پرورش به معنای واقعی و گذشته از تعلیم و تدریس، جستجو و کاوش در روح جوانان، برای درک نوع و استعداد های آنان بسوی کمال است و آموزش، این کاوش را در هر زمانی که آغاز کند محتاج به منابع کامل خواهد بود. گسترش سریع دامنه علوم و افزایش مواد جایی، در هر يك از زمینه های دانش بشری، انسان امروزی را با مسائل جدیدی روبرو کرده است. یکی از این مسائل پیچیدگی دریافت و جذب اطلاعات جدید است. در آموزش امروزه معلم نیازمند به مواد جایی فراوان و وسایل سمعی بصری زیاد خواهد بود. این منابع، ابزار لازم برای رسیدن به هدفهای آموزش و پرورش صحیح هستند. در عصر ما دیگر هدف آموزش و پرورش در آموزشگاه، به پایان رساندن برنامه درسی سالانه نیست. امروز دیگر نمی توان کودک دبستانی یا جوان دبیرستانی را محکوم و مستعد به خواندن چند کتاب درسی کرد. ذهن کنجگاو و جستجوگر باید گردان یافته و توان و عشق جوان به پاسخ پرسش های بی شماری را که به صورت جدیت از او می آید، امروز برای امروز آورده است از معلم و از کتابخانه و مراکز آموزشی. این نیاز، دستخوش صنایع به منابع و خدمات است. کشور ما کتابخانه را ایجاد کرده است. همپایه کتابخانه ها است که میتوان مرزهای معارف و پرورش را در هر یک از این مراکز

(۲)

پای بندی شدید به کتابهای درسی و استفاده صرف از حافظه و آنگاه
توجه طریق صحیح و دلیل ناتوانی معلم و عدم اعتماد به نفس اوست . چنین
معلمی از بیم نهای تاریک مجبورا تی که در کتابهای غیر درسی با آن روبه روبرو خواهد
شد و هرگز مطالعه کتاب دیگری را توصیه نمی کند تا مبادا مطالعه اضافی
در شبها اثری بر وی آورد که پاسخ به آنها از حیثه معلومات او خارج باشد .
بر روی این است که اهمیت کتابخانه صرنا در آموزش مواد و معلومات نیست ،
بلکه هدف آن پروری تکی جامعه کتابخانه و ایجاد تحرک ذهنی در آنان
است . دبیران و آموزگاران ماهی از دستوری به مراجع اولیه اطلاعات محرومند
و در صورتی که به تدریس اشتغال دارند نهایت فرهنگ لغت فارسی و سنسک
کتاب لغت و کتب فارسی و عربی و اردو و چه بنا دیده ام معلمان ریاضی و
فلسفه و فیزیک و ... برای یافتن نشانی تخصصی رفته تدریس خود به فرهنگ میرد
و از حدی که در روزگار است که نا امید و سرخورد و کتاب را در رانند جای برده اند .
در این کتابخانه و در این آنگار از اطلاعات نامحدود در انگلستان به فرهنگ کوچک
و در این کتابخانه و در این آنگار از اطلاعات نامحدود در انگلستان به فرهنگ کوچک
در این کتابخانه و در این آنگار از اطلاعات نامحدود در انگلستان به فرهنگ کوچک
در این کتابخانه و در این آنگار از اطلاعات نامحدود در انگلستان به فرهنگ کوچک

(ج)

احتیاج مبرم به منبھی دارد که آنرا بشناساند. بحث درباره تعداد جزوات کتابخانه و تعداد دوتن از دبیران راز را می کشد مانند تعویق شهرکرد. جوانان حریف مطالعه تنها پنهانشان دبیران و والدین هستند. از روزی که یکی از دانش آموزان دانشسرای مکه ماتی شهرکرد درباره تکامل انسان کتاب می خواست و نتوانستم بنابین برای انتخاب با و صرفی کم چند ماهی بررسیش نگذشته است. سوال دیگران گویا در این حقیقت است که شوق مطالعه در آنها وجود دارد و محتاج به تکوین شدن است. اگر این موسوسهای مطالعه را در جوانان کویر کم غلاقه مند کردن آیهاتاری دشوار است. این کورسوها باید نیروی به آنها برسد تبدیل می شوند. اگر کتابخانه ها زیاد پیدا شود.

هدف:

با توجه به اهمیت و بویژه مسائل تاریخی این کتابخانه و دانش کافی و مؤثر آن به باشد و به هدف این کتابخانه است که دانش گرانانند. های بین این کتابخانه و علم و به این کتابخانه است. این کتابخانه به آموزش عالی است. این کتابخانه است. این کتابخانه است.

(د)

قرار گرفته است. تعداد این دانشسراها در حال حاضر ۲۴ باب است و در آنها به مدت دو سال آموزش داده میشود و در ك نوب دیپلم اخذ مینمایند. این تاریخ التحصیل در حد اوس را غنای سراسر کشور به تدریس می پردازند. از بدو امر به این فکر تیره گردید که میزان تحرك در این کتابخانه ها بسیار ناچیز است و به همین دلیل همین از کوشش در روشن نمودن برخی از غل و سعی شد تا با و تازگشته اند تا در این مورد پیشنهاداتی ارائه شود و در این حال طرحی بر آن آید که کتابخانه های این مراکز تربیت معلم نیز باشد.

تدریس انبوهی کتاب

فکر کتابخانه در این تدریس منعکس گردیده از منابع مختلف کسب شده است. از این جهت پیشنهاد می شود تا در این راه به عنوان راه معلم که همواره تلاشند به استفاده از این روش تدریس است و در حال با امکانات دبیرخانه ریاست و به این جهت در این روش از این مسئله باید رشته کتابخانه ای سوز داده و در این روش تدریس در حد اوس را غنای سراسر کشور به تدریس می پردازند. از بدو امر به این فکر تیره گردید که میزان تحرك در این کتابخانه ها بسیار ناچیز است و به همین دلیل همین از کوشش در روشن نمودن برخی از غل و سعی شد تا با و تازگشته اند تا در این مورد پیشنهاداتی ارائه شود و در این حال طرحی بر آن آید که کتابخانه های این مراکز تربیت معلم نیز باشد.

(۵)

که در مورد مسائل مختلف کسب نموده ام . سوم مراجعه مستقیم به مسئولان امر
و مذاکره با تعدادی از این افراد است و در هر جا که به گفته آنان استفسار
نموده ام این موضوع را در ارتباطات یا در متن ذکر کرده ام . چهارم جمع آوری
اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه است . این پرسشنامه ها در سال ۱۳۵۴
بانامه ای از طرف سرپرست گروه کتابداری برای ۱۹ دانشسرا ارسال گردید
و ۱۳ دانشسرا بآن پاسخ دادند . همین استقبال نماینده نیاز شدیدی
است که مسئولان دانشسراهای راهنمایی تحصیلی در مورد ایجاد کتابخانه‌ها^ی
بیشتر احساس مینمایند .

اشکالات

گاه میانه کتابداران صحبت از اینست که پایان نامه‌ها بیشتر جنبه
فهرست کتابی و اشکالات و با آراهای صرفاً فنی را دارند و در دانشجوستان به
مطالعه و بررسی مسائل مربوط به کتابداری در ایران نمی‌پردازند . بنظر
میرسد هرگز در میان کتابداران و مسئولان هر دو به مسکلت نبودن آراء و بررسی
نیازند . در صورتیکه این نوع بررسی مورد توجه و علاقه مند مسئولان مورد باشد
بسیار می‌تواند در حل مشکلات کتابداری در سال ۱۳۵۲ تاکنون مؤثر باشد

اشکالات در راه انجام پایان نامه حاضر فراوان بوده است . به عنوان

مثال اولین اشکال نبودن منابع چاپی جهت مطالعه در زمینه مورد تحقیق بود

وزارت آموزش و پرورش و خود دانشسراها فاقد کتابخانه های تحقیقاتی مجهز

در باره گذشته خودشان میباشند .

دومین اشکال بعد راه است که نگارنده نتوانست از یکایک دانشسراها

دیدن نماید .

سومین اشکال عدم پاسخگویی به سئوالات مراجعان در دفترنامه ریزی

تربیت معلم است . برای اطلاع از خصوصیات واحد مورد مطالعه لازم بود که از

جهت اطلاع از هدف سازمان ، تشکیلات آنها بدست آورم . به کتاب ترویجی

های تهران و کتابخانه مرکز تحقیقات سرنامه ریزی علمی و آموزشی مرکز اول علم و

کتابخانه دانشسرای عالی ، دانشگاه علوم تربیتی و دفترنامه ریزی تربیت معلم

و کتابخانه گروه کتاب ریزی برای دستیابی به مدارک مورد لزوم مراجعه گسترده .

تیمها کتابخانه و دانشسرای عالی ، دانشگاه علوم تربیتی و گروه کتاب ریزی از گسی

کتابخانه ریزی و وزارت آموزش و پرورش در زمینه اشکالات

و کتاب ترویجی و سرنامه ریزی ، آخرین منبع گسیب اطلاع را در دفترنامه ریزی

تربیت معلم در زمینه اشکالات در انجام پایان نامه فراوان

مدارس و دانشسراهای مختلف جمع آوری شده باشد کتابخانه بزرگی در اختیار
بگذازند . پس از مراجعه به معاونت آن دفتر لازم بود که منتظر آقای ادیبی
باشم . انتشار بنام اول انجمن و ناچار سراغ کتابخانه را گرفتم . پس از آنکه
فراوان کتابخانه را در اختیارم گذاشتند که جز در کوی با کتابهای زیبا نبوده
مجموعه . . . جلدی کتابخانه را و کتابهای نامنظم در استان تشکیل میدادند
پس از نامه ای از دستیابی به اطلاعات لازم دوباره منتظر تمام شدن کفروان
شدم . بالاخره برای گرفتن اساسنامه و تشکیلات دانشسراهای راهنمایی
تحصیلی از لجن آرام خارج شده با پرخواست توانستم موافقت آقای رحیمی نژاد را
کسب کرده و اساسنامه دانشسراها را در اختیار داشته باشم . در این ایام
ملاقاتها تنها تا به در خواست نکند و از حیث اهمیت و در خواست گذشت .

نسخه تکمیلی:

پس از توضیح روی تحقیق بدنه اصلی رساله به موضوعات زیر توجه میکنم
شده است در رساله اول در مورد کتابخانه و در مورد کتابخانه و کارهای آن
و فعالیت آن کتابخانه در عرض اول این توضیح از آنکه کتابخانه این مرکز
تاریخچه آن در این رساله و در مورد کارهای آن در رساله اول در مورد آن

(ج)

است. و در آخر اشکالات و پیشنهادات مربوط به همان موضوع یادداشت گردیده است. برای سهولت دستیابی به اشکالات و پیشنهادات در قسمت آخر رساله این مطالعه در فصل های چهارم تا ششم درج گردیده است.

تشکر

لازم میدانم که از راهنمایی های جناب آقای دکتر کاروان رئیس محترم دانشکده علوم تربیتی و سرکار خانم نوشافزین انصاری استاذ موزیم که تهیه این رساله بدون راهنمایی ایشان ممکن نبود، آقای صفارپور و آقای حسین نیکسما رؤسای دانشسراهای راهنمایی تحصیلی تهران و مشهد تشکر کنم. امید است که این پایان نامه با تمام نارسایی های آن بتواند برخی از مشکلات کونی کتابخانه های دانشسراهای راهنمایی تحصیلی را روشن بنماید.

قسمت اول - دانشسراها در ایران

الف - تاریخچه تربیت معلم از سال ۱۲۹۸

۱- دانشسرای عالی

نخستین مؤسسه تربیت معلم برای مدارس ابتدائی تحت عنوان "دارالمعلمین مرکزی" در سال ۱۲۹۸ شمس بوجود آمد. این مؤسسه در رده ابتدائی در عهد آن کار خود را زیر امر میرزا ابوالحسن خان نوری در تهران (در ساختمان وزارت فرهنگ و رتخت زمره) شروع کرد و تا سال ۱۳۰۶ در این رده، برنامه دارالمعلمین مرکزی در این زمان تقریباً همانند برنامه دارالمعلمین عالی در شروع کار تربیتی بود، مانند فلسفه و منطق و اصول تعلیم و تربیت بود. به جهت ازدیاد مدارس ابتدائی و متراکم شدن در تهران و کمبودها در نیاز به معلم تربیت شده رده افزاین گذاشت و همین نیاز در رده ابتدائی در شهریور ماه سال ۱۳۰۶ به استقامت وزیر معارف و قسمت آموزش عالی در آن زمان (آقاخان) وزارت معارف را تشکیل داد که کمیسیون دارالمعلمین عالی را به دارالمعلمین عالی تبدیل کردند. دارالمعلمین عالی در شهریور ماه سال ۱۳۰۶ در تهران تشکیل شد و برنامه

تحصیلات آن نیز به تمهید شورای عالی معارف رسید . در ۲۱ آذرماه
۱۳۰۸ برای اعطای کمک هزینه تحصیلی به محصلان دارالمعلمین عالی و
ترتیب استخدام آنان پس از پایان تحصیل و همچنین تشکیلات اداری و
تعلیماتی دارالمعلمین ، قانونی از مجلس شورای ملی گذشت .

دارالمعلمین عالی به موجب اسناد سناده مصوبه به دو قسمت علمی و ادبی
تقسیم شد . قسمت علمی آن شامل سه شعبه طبیعی ، ریاضی و فیزیک و
شیمی و قسمت ادبی آن شامل دو شعبه فلسفه و ادبیات فارسی ، تاریخ و
جغرافیا بود . در این هنگام شرکت ورود به دارالمعلمین عالی داشتن پیام
دوره متوسطه بود .

چون معلم برای تدریس همه مواد درسی دارالمعلمین عالی در ایران
یافته نمی شد از فرانس و چند نفر معلم استخدام شدند و به تدریس برنامه های
آزمایش دارالمعلمین تکمیل گردید . این مؤسسه به علت از یاد رفتن
از محل جاری نبود و بنا بر قیام اندیشه در زمان شاهپور استعانت یافت .

شماره بیست و نهم از شماره های ۱۳۱۱ آن کمیسیون در این باره پیشنهاد
به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه عالی داشتند و در این تشکیل این
کمیسیون در تاریخ ۱۳۱۱ در آن وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه عالی
برای

آن تعیین کننده نحوی که بتوان آزمایشگاه و کتابخانه و کلاس کافی برای
تحقیق و تدوینهای دارالمعلمین عالی در آن موجود آورد. به همین جهت
پیشنهاد ایشان و تشویب وزارت معارف از تیرماه ۱۳۱۱ دارالمعلمین عالی
به ساختمان نگارستان منتقل شد. در سال ۱۹۱۲ نام دارالمعلمین عالی
به دانشسرای عالی تغییر یافت.

در زمان تعدی آقای صمدی صدیق، دانشسرای عالی تحول پیدا کرد
و با استعانت از ایشان استادان ایرانی دیگری که تحمیلات خود را در خراسان
انجام داده بودند برای اولین بار موضوع هاشی مانند مبانی تعلیمات متوسطه
اصول آموزی و پرورش، فلسفه آموزی و پرورش، تاریخ آموزی و پرورش،
جامعه شناسی از لحاظ آموزی و پرورش، روانشناسی پرورشی بدگسیسه
و اولیایان منتقل در بری تدوین شد و آزمایشگاههای فیزیک و زمین و نجومی
و روانشناسی و طوری تربیتی تأسیس گردید. همچنین فعالیتهای نور برنامه
به صورت انجمن مدارس و سالناده، انجمن تالیق و کتابخانه و انجمن نظایس و
نوعی در آن زمان در آن زمان دانشسرای عالی در آن زمان گشته.

بعد از تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳ دانشسرای عالی

در آن زمان در آن زمان در آن زمان در آن زمان در آن زمان در آن زمان در آن زمان

دانشکده علوم شد. در این موقع دانشسرای عالی گرچه رسماً وجود داشت ولی عملاً استقلال خود را از دست داد. در این دوره از تحول دانشسرای عالی و دانی آزمایانی که دبیرم کامل متوسطه درست و امتداد امتحانات ورودی دانشکده ادبیات و علوم شرکت می کردند و پس از پذیرفته شدن آنها این که در اولیاء شنبل دبیری بودند امتحان مخصوص دانشسرای عالی را که معمولاً شامل امتحان کوش زبان فارسی، زبان خارجه و معانیسه پزشکی می شد می گذرانیدند. پذیرفته شده گان ضمن سپردن تسهیل خدمت برای پنج سال مجلسی به عنوان کما هزینه تحصیل دریافت می کردند. این دانشجوهار طرز بردرسیایی که دانشجویان دانشکده های ادبیات و علوم داشتند باید در ریاضات دوره های تعلیم و تربیت شرکت کرده و امتحانات این مواد را نیز امتوا بیت پذیرانند.

از سال ۱۳۲۱ تا سال ۱۳۳۴ ریاست دانشسرای عالی در دانشکده ادبیات با آنگار طبرانی ریاستی بود در سال ۱۳۳۴ پس از ورود محسن درویش ریاست دانشسرای عالی را از آنجا که نماینده ادبیات محازا گردید بازرگانی ریاستی ۱۳۳۴ دوره دیگری از فعالیت خود را آغاز کرد و در این تاریخ ریاست دانشسرای عالی را که به سرورده آقای آیدان ریاستی بود.